

ANTWERPEN NA DE OVERGAVE

BIJNA EENE TWEEDE SPAANSCH E FURIE

DE ANTWERPSCH E SCHOOLMEESTER

BIJNA EENE TWEEDE SPAANSCH FURIE

't Was in de Augustusmaand van het jaar 1598. Albertus van Oostenrijk was landvoogd over België en stond gereed naar Spanje te vertrekken, om Isabella te huwen.

— Hebt ge 't al vernomen, Antonio? vroeg een Spaansch soldaat in 't Antwerpsch kasteel aan een makker, met wien hij lui tegen den muur van een binnengebouw lag. De opperbaas gaat naar Spanje.

— Ge bedoelt den aartshertog. Ah, die gelukkige! 't Schoone Spanje weerzien! 't Zonnig land!

— Maar 't is hier ook zonnig, hernam de eerste, Petro genaamd. Bij San Jago, 't is of wij heete lucht inademen!

— Ja, tot straks weer die verwenschte nevels terugkeeren. Brr, ik luiver als ik aan al den waterdamp, aan den regen, den ijzigen wind denk. Een vervloekt land hier! Maar om nog eens terug te keeren tot den aartshertog, zou hij met al zijne trouwe plannen vergeten hebben, dat wij nog betaald moeten worden?

— Betalen! riep nu een derde, die slenterend nader kwam en zich nevens het tweetal vallen liet. Ge spreekt daar van betalen, ging hij voort. In Spanje, noch in Brussel kennen ze dat woord. Maar wij moeten ons zelve betalen! Luistert, ik zal u een klein verhaal doen.

— Braaf zoo Jeronimo, zei Petro, aldus gaat de tijd wat voorbij.

— Ge weet, zoo begon de verteller, dat ik reeds lang in de Nederlanden ben. Ik heb hier al menigen kamaraad zien vallen, maar nog meer van deze verwenschte oproerlingen.

Nu twintig jaar geleden lagen wij onder aanvoering van onzen dapperen veldheer, Alexander Farnèse, voor Maastricht in Limburg. De burgers dier stad wilden van ons niet weten en hunne wijven geleken wel duivelinnen. Als wij over de muren van hun verwenscht nest wilden kruipen, trakterden ze ons met kokende olie, gesmolten lood, zware steenen, ja met alles wat maar hard was of pijn veroorzaakte. Dit duurde zoo vier maanden. Wij hadden de stad flink beschoten, maar 't scheen of men daar binnen onkwetsbaar was.

Op zekeren nacht sloop ik behoedzaam langs de muren. Mijn overste had mij eene groote belooning toegekend, zoo ik iets van de gesprekken der Maastrichtsche schildwachten kon afluisteren. Maar in dien nacht leek het mij toe, of er geen mannen op de wallen stonden, zoo stil was alles. Eensklaps bleef ik verwonderd staan. In den muur ontdekte ik eene scheur, zoo groot, dat ik er gemakkelijk mijnen vinger kon insteken. De steenen zaten los; ik rukte ze zonder de minste

moeite uit hunne voegen. Eindelijk was er een gat, wijd genoeg, om er door te kruipen. Al de schildwachten lagen vast te slapen. En in de stad heerschte de diepste stilte. 't Geleek wel een kerkhof. Soldaten, burgerwacht, mannen, vrouwen, kinderen, allen moesten van vermoeienis ingesluimerd zijn.

Nu wij hadden hen ook veel werk bezorgd in de laatste dagen.

Mijn hart klopte van blijdschap. Haastig kroop ik weer naar buiten en weldra stond ik terug in ons kamp. Mijn overste den uitslag van mijn onderzoek te melden, was 't werk van een oogenblik. En om kort te gaan, Parma werd gewaarschuwd. De hertog beval onmiddellijk de stad binnen te dringen.

In de grootste stilte slopen we naar de slapende veste. Alles verkeerde nog in den zelfden toestand. En toen eindelijk de schildwachten ontwaakten en verschrikt 't alarm sloegen, waren wij binnen.

Oh, wat piepten die lieden! Met wild geschreeuw kwamen de burgers uit hunne huizen geloopt. Te laat echter. Ze vochten wel als razenden, maar wij waren sterker. De stad, die zich vier maanden — ik moet zeggen zooals 't is — met de grootste dapperheid verdedigd had, viel in haren slaap in onze macht.

's Morgens was Maastricht geheel aan ons! En toen betaalden wij ons zelf. Natuurlijk, moesten we eerst wraak nemen over hunne koppigheid. De vrouwen kregen er niet minder van dan de mannen. En oh, wat waren ze schuw van ons! Bij honderden zag ik ze met hunne kinderen in de Maas springen.

Den eersten dag werden er vier duizend mannen en vrouwen gedood. In de twee volgende dagen vielen er nog twee duizend. En stelen, dat we deden! Oh, Maastricht was eene rijke stad! Met mijne gezellen drong ik in de winkels, in de huizen. Immers we waren meester en zoo men ons geld en goed weigerde, eischten we het met het zwaard. Daarvoor gehoorzaamden ze rap. (1) Welnu kamaraden, weet ge nu, wat ik bedoel met ons zelven te betalen?

— Maar 't is een slappe tijd voor ons; er zijn geene steden meer te veroveren, antwoordde Petro.

— Drie en twintig jaren geleden was 't ook een slappe tijd, hernam de verteller. Ik was nog niet in de Nederlanden; 'k kwam slechts een jaar later, maar 'k heb het honderd maal hooren verhalen, hoe onze soldaten Antwerpen plunderden.

(1) Wat de soldaat hier van Parma's inname der stad Maastricht (1579) vertelt, is de waarheid. 't Is een der bloedigste feiten uit onze geschiedenis. Nauwelijks 400 inwoners bleven gespaard. Als bedelaars verlieten zij de ongelukkige veste. De overwinnaar liet zich in eene sierlijke draagkoets door de stad voeren, om 't werk zijner huurlingen te aanschouwen. Acht duizend lijken, sommige schrikkelijk verminkt, lagen in de van bloed rood gekleurde straten. 't Was een hartverscheurend schouwspel. Maar waar zoo pas de wanhoops- en doodskreten der ongelukkige slachtoffers weerklonken, rees nu 't gejubel der Spanjaarden.

— Dat weet ik ook, zei Antonio. Oh ! dat moet eene schoone gelegenheid geweest zijn, om in korten tijd rijk te worden.

— 't Hangt van ons af, om die gelegenheid weer te krijgen, vervolgde Jeronimo listig. Daar ligt de stad, de aartshertog vertrekt naar Spanje. In 1576 was de landvoogd dood. Maar dat komt op 't zelfde neer.

— En onze kasteelbevelhebber, Augustyn Mexia ? vroeg Petro ; hij zal daar niet van willen hooren.

— Kan ik u vertrouwen ? fluisterde Jeronimo.

— Zeker ! zeide Antonio snel.

— Ik zwijg als een graf, beloofde de derde.

— Er zijn makkers genoeg, om met ons Mexia naar buiten te jagen. Wat kan hij doen, als wij de handen ineen slaan ? Wat beteekent zijn gezag dan nog ?

— Niets ! beaamde Antonio. En ja, dan in de stad, in de winkels, in de huizen, dan ons zelven betaald ! Bij San Jago, om die oproerige burgers in bedwang te houden, moeten wij hier liggen ; dat ze ons dan maar betalen ook !

De anderen traden die zonderlinge redeneerkunde bij.

— Wij moeten een anderen oversten kiezen, hernam Jeronimo. Een, die het met ons eens is en onze plannen steunt.

— Een Electo zal ons aanvoeren ! sprak Petro.

— En gij Jeronimo moet dat zijn ! fluisterde Antonio.

De oogen van den genoemde fonkelden. Hij, Electo, opperste der roofzuchtige soldaten, heerscher, die hen zou aanvoeren.

— Welnu, zei hij, op uw steun mag ik rekenen. Laat alles aan mij over. We zullen betaald worden !

* * *

De meeste soldaten waren het eens, dat ze betaald moesten worden. Geen langer uitstel ! De kastelein van 't kasteel was er de man niet naar, om zich door de krijgers de wet te laten stellen. Hij moest dus weg.

De muiterij begon, toen de bevelhebber eenige bevelen gaf, welke niet gehoorzaamd werden.

— Eerst onze achterstallige soldij van 28 maanden ! riep men.

— Weg met Mexia ! klonk het van eene andere zijde.

De kastelein wilde zijne ondergeschikten tot de orde terug brengen.

— Jeronimo is onze overste ! schreeuwde men.

— Onze Electo !

— Leve Jeronimo ! Weg met Mexia !

En toen de laatste nog eene poging waagde om 't verloren gezag terug te winnen, werd hij ruw vastgegrepen en uit de sterkte gejaagd.

't Plan om in de stad te trekken werd verworpen. Duchtte men den verwoeden tegenweer der burgers, waarvan velen zich de Spaansche Furie herinnerden en de anderen die schrikkeijke moorderij bij overlevering kenden ?

— We zullen hen vrees aanjagen ! riep de Electo op trotschen toon. Vooruit, schiet in de stad !

* * *

De nacht was gevallen. De burgers sliepen gerust en dachten aan geen gevaar. Immers sedert de overgave van 1585 was Antwerpen Spaansch en van eigen meesters moest men toch geen kwaad duchten ! Maar plotseling werd men wakker ! Was dat eene dondervlaag ? Hoor weer, dat gerommel ! Neen, geen geluid van den donder, maar geschut ! Angstig liep men de straat op.

— Er wordt van 't kasteel in de stad geschoten ! Zoo klonk de schrikwekkende kreet. Ha, van dat moordersnest had de Scheldestad reeds veel jammer ondervonden ! De burgers liepen te wapen. Weer eene Spaansche furie ? Er moest snel gehandeld worden.

Men besloot eene afvaardiging naar de sterkte te zenden, om te vragen wat dat geschut beduidde.

— Wie zou dat denken van den kastelein Mexia ? riep er een.

— Mexia is geen bevelhebber der citadel meer ! klonk het antwoord. Hier is hij !

— Er is muiterij onder de bezetting, sprak de verdreven overste, die naar de markt gekomen was, waar de gewapende burgerij zich opstelde. Ze hebben ginds een Electo gekozen !

Een Electo ! Helaas, men wist nog uit 1576, wat men van dien Electo te duchten had ! Eenige moedige mannen boden zich aan om naar de oproerlingen te gaan.

In spanning verbeidde men hun terugkeer. Gelukkig eindelijk waren ze daar weer. Er werd eene vergadering belegd. De muiters eischten betaling van hunne achterstallige soldij, verder eene dagelijksche uitkeering van twaalf en een halven stuiver aan iederen soldaat en het dubbel aan elken ruiter, en ten slotte de noodige levensmiddelen.

* * *

Jeronimo wachtte ongeduldig het antwoord der stad.

— Als ze niet rap komen, zullen wij ze eens wakker schudden met eenige bommen, gromde hij.

— Ginds zijn ze, Electo ! riep een soldaat.

De afvaardiging werd onmiddellijk binnen gelaten.

— Ge laat ons lang wachten, sprak de Electo ongeduldig. En welk nieuws brengt ge mee ?

— De overheid zal haar best doen, om u 't achterstallige geld te verschaffen en een gezantschap naar het hof zenden. Verder zal ze uwe andere eischen inwilligen.

— Goed, we zullen dan nog wat geduld hebben, ofschoon niet lang. En luister nu goed! 't Verveelt ons, telkens een bode naar de stad te zenden, als we iets moeten vragen. En daarom heb ik een ander middel bedacht. Indien wij een schot lossen — wel te verstaan zonder gevaar voor u — stuurt ge ons onmiddellijk een afgezant, om te vernemen, wat we willen, Goed begrepen, nietwaar?

De burgers bogen toestemmend.

Eilaas, was dat het eens zoo fiere Antwerpen, dat nu aan de grillen van eenige Spaansche huurlingen moest voldoen?

't Nieuwe middel werd dikwijls toegepast. Boem! Haastig liep er een bode, om te hooren, wat de heeren soldaten wilden.

— Vierhonderd Filips-daalders in specie!

En de som werd snel gebracht.

Boem!

— Eene koets met vier fraaie paarden voor den Electo.

't Schoonste rijtuig werd uitgezocht. Immers de Spaansche Furie!
Boem!

— Eene sierlijke bedstede, met zijden gordijnen, voor den Electo!

De burgemeester bezat geen schooner leger, dan Jeronimo nu kreeg.

Boem!

— Een verguld rapier, een gouden keten, zilver eetgerief voor den Electo!

— Ge hebt maar te gebieden, heer Spanjaard.

Boem!

— Pannen, potten, ketels, schotels voor onzen kok.

— Uwe keuken zal van het noodige voorzien worden.

Boem!

— Wij moeten een banket houden: nieuw tafelgerief, pastelen, taarten, wijn.

— Ge zult kunnen smullen, heeren krijgers, van gouden borden de heerlijkste spijsen, kunnen drinken uit fraaie bekers de lekkerste wijnen.

En Jeronimo bezorgde zijnen makkers een lustig leventje, terwijl hij zelf al de geneuchten van een rijken edelman smaakte. Electo, dat was nu nog eens een baantje! Een nieuw gezantschap kwam op 't Kasteel melden, dat er zeven maanden achterstallige soldij zou betaald worden.

— Zeven maanden! riep de Electo schamper. Neen, twee-entwintig, niet alleen voor diensten aan onzen vorst hier bewezen, maar

ook in Italië en elders. En zorgt, dat het er komt! Maar toch, ge hebt ons reeds uwen goeden wil getoond. Wij zijn ook van de kwaadsten niet. Luistert : Dat « boem, boem » van ons geschut zal u ongetwijfeld telkens opschrikken en ook voor vreesachtige en zieke menschen deugt het niet. Daarom heb ik er wat anders op gevonden. We zullen beleefd zijn. De eene dienst geldt een anderen. Als wij iets noodig hebben, zullen we een onzer lakeien zenden met een brief, gericht « A los della Casæ della Villa » ⁽¹⁾. En we verwachten daarop steeds hetzelfde vlugge antwoord te verkrijgen.

Er werden nu evenveel brieven afgezonden als vroeger schoten gelost. En « zij van het stadhuis » moesten zorgen voor het onderhoud der heeren van het kasteel. Ja, dikwijls was de eisch zeer overdreven, zooals die van 40.000 veertelen koren, maar het schrikbeeld eener Spaansche Furie dreef tot gehoorzaamheid.

* * *

— De Spanjaarden van Lier zijn op het kasteel toegekomen !

Deze tijding bracht de stad in onrust. In 1576 hadden de oproerlingen van Aalst en Maastricht zich bij de muiters gevoegd ! In 1576 ! De burgers sidderden. Velen verlieten met have en goed ijlings de bedreigde stad. De overheld stelde alle pogingen in 't werk, om de achterstallige soldij van de regeering los te krijgen. Het hof deed beloften, zei, dat men de oproerige Spanjaarden door Walen zou vervangen, maar liet het hierbij. En de Electo sprak tot de krijgers van Lier :

— Welkom, gezellen, welkom binnen ons kasteel ! Wij leiden hier een heerlijk leventje en de stad is rijk genoeg om ook u 't leven van den gewonen soldaat wat te verzachten.

De brieven « A los della Casæ della Villa » werden menigvuldiger. Eenige maanden verliepen aldus. Eindelijk had de overheid 50.000 guldens bijeen en bood ze den Electo aan.

— Neen, zei deze koppig, dat is niet genoeg. De gansche som ; er mag niets aan ontbreken !

Zooals we reeds zeiden, de Spanjolen wachtten zich wel de stad binnen te trekken, want Jeronimo wist, dat de burgerij wel gewapend was. En bovendien, 't ging goed zoo ! In de stad daarentegen moest men eene beschieting duchten, zoo men de eischen niet inwilligde en de muiters tot orde brengen, bleek ook onmogelijk, wijl ze veilig achter de kasteelmuren zaten. Deze drukkende toestand duurde tot November, toen ten laatste al 't achterstallige betaald werd.

Zoo was van Augustus tot Slachtmaand de Scheldestad met eene tweede Spaansche Furie bedreigd geweest.

(1) Aan die van het Stadhuis.

II.

DE ANTWERPSCHE SCHOOLMEESTER

De oorlogvoerende landen hadden in 1609 een verdrag gesloten. Twaalf jaren zouden de wapens rusten, maar velen hoopten, dat de vrede bestendig zou zijn.

* * *

— O die jongens, die verwenschte bengels ! kreet bakker Rolf, die een welbekanten winkel op de Lombaardevest bezat. Wanhopig stond hij voor zijne toonbank, die met broodjes bedekt lag. Ziet gisteren was eene groote bestelling, waarop hij zoo sterk gerekend had, hem niet gegund, zoodat hij met eene gansche vracht kleine broodjes bleef zitten. En nu eenige oogenblikken geleden, trad een jongen binnen, die met de muts in de hand, beleefd zei :

— Bakker, hebt ge nog oud-bakken broodjes ?

— Zeker, mijn jongen, antwoordde Rolf haastig. Hoeveel moet ge er hebben ?

— Geef me maar alles. Laat mij zien, hoeveel ge er nog bezit.

De bakker haastte zich om zijne waar voor den dag te halen. Weldra lag de toonbank vol.

— Zooveel ! riep de jongen.

— Ja, 't zijn al oud-bakken. Uwe moeder wil ze zeker drogen. Ik zal ze voor wat minder afstaan.

— Bakker, ge zijt ruim voorzien. Zorg nu maar, dat ge uwe heele vracht kwijt geraakt.

En met een spotkreet snelde de bengel heen, den bakker verbluft achter latende. Daar stond de verontwaardigde burger nu met de toonbank vol broodjes.

— Die verwenschte rakkers ! bromde hij. Gister avond dat versje op mijne deur geplakt, en nu weer deze poets. Maar 't moet eindigen. Straks ga ik naar den schoolmeester, die zal er wel raad op weten.

Ontstemd ging hij aan de deur. Ginds liepen de jongens.

— Buurman, zei hij tot een burger, die naast hem woonde, in het huis genaamd « De Gulden Sonne », kent gij die rakkers niet ?

— Er loopen zooveel bengels, antwoordde Verhoeven (1), zoo

(1) Abraham Verhoeven wordt geacht de eerste te zijn, in Europa, die een nieuwsblad uitgaf met de tijdingen uit het binnen- en buitenland, waarvoor hij in 1605, van Albertus en Isabella, de toelating ontving. Dat oudst gekende nieuwsblad heette *De Tydinghen*. Eene volledige verzameling der « Tydinghen », verschenen in het tijdperk 1622-1631, berust in de bibliotheek van Brussel. Verhoeven was niet gelukkig in zijne zaken : geldelijke moeilijkheden brachten hem ten onder.

heette de aangesprokene, dat het onmogelijk is ze uit elkander te houden. Maar doe als ik, ga naar meester Reinier, en ik verzeker u, die spot er niet mee, als zijne scholieren kwade streken verrichten.

— 't Is schande, zoo onbetamelijk ze zijn, vervolgde Rolf. Als dat de hoop des vaderland is, waar moet het dan naartoe! Binnen twintig jaar is onze stad een nest van allerlei slecht tuig!

En met deze jammerlijke verzuchting keerde hij in zijn winkel terug, om de sporen van de onbeschaamdheid zijner plaaggeesten weg te doen. Ja, dezen middag zou hij naar school gaan, om er tusschen de leerlingen den schuldige te zoeken.

* * *

Meester Reinier woonde in eene nieuwe straat. De kanunnikken der O. L. V. kerk richtten tegenover 't O. L. V. kerkhof een pand op in 1460. Pand was eene overdekte binnenplaats, door gaanderijen omringd, waar de kooplieden hunne waren uitstalden. 't O. L. V. pand werd verhuurd aan handelaars in boeken, schilderijen, beeldhouw-werk, enz. Te Brugge noemt men de jaarmarkt, in de bovenzalen der halle gehouden in Mei, nog steeds « de pand ». In 1560 werd het O. L. V. pand afgebroken. De grond werd benuttigd voor het aanleggen van twee straten: de Korte- en Lange Pandstraat. Het huis van meester Reinier, in de Pandstrate, viel dadelijk in 't oog, want tengevolge van de laatste stadsordonnantie droeg het boven de deur een opschrift, vermeldende, dat de jeugd hier onderwezen kon worden in de lees-, cijfer- en schrijfkunst.

Meester Reinier was een weduwnaar en bezat maar één kind, Jozef, die nu den leeftijd van twaalf jaren bereikt had. Zijn beroep bracht hem weinig op, want de leerlingen waren niet te talrijk en wat ze aan schoolgeld betaalden, vormde samen slechts een mager inkomen. Gelukkig verdiende hij er nog wat bij door 's Zondags van negen tot elf en van een tot drie onderwijs te geven in de kapel der Huidevettersstraat. Want het magistraat, dat het punt van onderwijs zeer ernstig opnam, had aan de wijkmeesters en kapiteinen der burgerwacht bevolen rond te gaan, om de kinderen op te teekenen en te onderzoeken welke in de week niet ter schole gingen. Zij, die in dit geval verkeerden, moesten naar de Zondagschool. De ouders hadden zorg te dragen, dat dit geschiedde op straffe van den onderstand der aalmoezeniers te verbeuren. De meesters hielden nauw-keurig eene aanwezigheidslijst. Er was eene belasting op het bier gesteld, waarvan de opbrengst diende om de Armenkamer in staat te stellen de behoeftige kinderen van schoolgrief te voorzien en beeldekens aan te koopen, welke aan de ijverigsten uitgedeeld werden.

Eene som van 250 gulden, eveneens uit die belasting getrokken, vormde 't gezamenlijk loon der Zondagschool-onderwijzers.

* * *

De middagschool zou beginnen en meester Reinier opende de deur. Onder wild gejoel, stootende, duwende, trekkende, vechtende, geraakte 't jonge volkje holdederbolder binnen en de magister moest eenige malen de plak zwaaien, alvorens iedere scholier op zijne ruwe bank had plaats genomen.

— Meester, Jacob heeft mijne broek gescheurd, riep er een.

— Meester, Wauter heeft me geschopt, kloeg een ander.

Maar Reinier maakte een eind aan al die beschuldigingen, door gebiedend te roepen : Bidden !

Allen vielen op de knieën en lazen met luider stemme een gebed. Dan moest de klas beginnen. Maar Willem, een havelooze knaap, maakte van 't opstaan gebruik om Lieven, met wien hij nog een appeltje schillen moest, aan de ooren te trekken, waarvoor hij van den meester een fermeslag op de hand kreeg met eene geduchte lat, de zoo gevreesde plak. Daarop volgde eene strenge vermaning, waarbij den schuldige voor de zooveelste maal herinnerd werd, dat hij een schrik der straten was, iemand, die opgroeide voor galg en rad. Deze vreeselijke voorspelling scheen echter weinig indruk op het toekomstig slachtoffer van den beul te maken, want toen Reinier zich afwendde en Lieven een neus maakte tegen Willem, als eene soort van bespotting « ge hebt er van langs gekregen », stak de laatste dreigend de vuist omhoog.

— Lezen ! kondigde de magister aan. Maar hij wikte, doch de bengel, die Rolf van de Lombaardevest dien morgen eene poets gespeeld had, beschikte in dit geval. Want de deur werd geopend en de bakker trad binnen.

De aanblik der jeugd wekte zijn toorn weer op, want zonder eerst te groeten en het doel zijner komst bekend te maken, riep hij op boozen toon :

— Meester, er zitten hier boeven !

« De bakker van den hoek, die heeft van nacht geblazen,
De vellen van zijn broek, ze hangen voor de glazen ! »

Zoo neuriëden de jongens, want 't was algemeen bekend, dat Rolf zijn versch gebakken brood door getoeter aankondigde, waarbij hij zoo hard blies, dat zijne wangen dreigden te barsten.

Reinier zag verbluft den verontwaardigten burger aan.

— Ja, meester, ik herhaal het, er zitten hier boeven !

— Dat behoeft ge me waarlijk niet te vertellen, antwoordde de

magister. Hebben ze u kwaad gedaan ? Kunt ge mij de schuldigen aanwijzen ?

— Ha, daar zit hij al, riep Rolf, vooruitspringende en 's meester eigen zoon, Jozef, vastgrijpende. Of ik nog oud-bakken brood heb ! Ja, galgenaas, hier... en de verontwaardigde man hief de hand op, om den knaap eenige oorvegen te geven.

Maar Reinier kwam er tusschen en zei waardig :

— Bakker Rolf, ik ben hier baas. Zeg mij, wat er gebeurd is en geloof me, zoo hij strafbaar is, zal hij er ongenadig van langs krijgen.

— Ha ! vervolgde de ander, ik herken u, nu ik u goed zie... Ge zijt nog wel 't kind van den meester. Ach, 't is toch ver gekomen met de jeugd ! Waar moet het heen, waar moet het heen !

— Zoo, Jozef, zei de vader van den schuldige, gij schijnt slechte voorbeelden te geven. Bakker, zeg mij, wat hij tegen u misdeed en, zoo waar ik hier voor u sta, ik zal hem niet sparen.

Driftig verhaalde de burger de geschiedenis van 't oud-bakken brood. De geheele klas schaterde van 't lachen.

— Stil ! gebod Reinier. De eerste die zich verroert, krijgt vijftig slagen.

Het schrikbeeld van blauwe plekken en eene gezwollen hand bedwong den lachlust. Ieder zat in spanning, hoe dat afloopen zou. Doch Willem maakte van deze gelegenheid gebruik, om wraak te nemen en zijn vijand, Lieven, wat hevige stompen in den rug te geven. Doch ook de laatste liet zich niet onbetuigd, zoodat het daar eene formeele vechtpartij werd. Ofschoon de ordonnantie de grove woorden verbood, kon de magister onmogelijk een paar leelijke uitdrukkingen inhouden, terwijl hij naar de twistenden snelde, ze van elkander trok, bij de ooren naar voren sleurde en ze elk in een hoek wierp.

— En nu gij ! vervolgde hij dreigend tot Jozef. Hij greep zijn kind bij den arm, rukte hem uit de bank, ranselde er op met de plak, zoo geweldig, dat Rolf er zich nu mee bemoelde en verzoenend sprak :

— 't Is genoeg, meester... 't was toch eigenlijk zoo erg niet... laat hem nu maar los... ik ben meer dan voldaan.

— Verwenschte bakker ! fluisterde een der scholieren die vooraan zat, met zijn voet den burger eenige duwen gevende. 't Is uw schuld, dat mijn vriend afgerost werd, maar wacht !...

— Daar ! bulderde de meester, zijn zoon van zich afwerpende, van avond krijgt ge de rest. Ik zal er den boozen geest uitranselen.

En zich op zijn stoel latende vallen, steunde hij zijn hoofd met beide handen. De gansche schooljeugd uitte hare vijandige gevoelens jegens den bakker, de een door met de vuist te dreigen, de ander door een langen neus te maken, kortom iedere scholier op zijne wijs,

zoodat Rolf maar stillekens wegsloop, de opmerking makende « dat, wie zijn vader en zijne moeder vermoord had, nog te goed was, om met zulk volkje opgescheept te worden. »

De meester bleef in zijne moedellooze houding. O, die jongens ! dacht hij. Ik wil goed zijn voor hen en 't is of ze me sarren. Die hartellooze bengels, ze brengen me naar 't graf. Alles beeft in me ; dezen avond ben ik weer ziek. Ja, in waarheid, ze zijn nagels mijner doodkist !

De knapen zaten voor eene wijle stil, zeker onder den indruk van de smarte huns onderwijzers. De magister kon soms zoo vreemd doen, juist alsof hij plotseling dronken werd en alles moest grijpen om zich te steunen... Eensklaps vernam men belgerinkel.

— 't Sacrement ! fluisterden de jongens. En gehoorzamende aan de ordonnantie der schooloverheid, des eerw. heeren Scholaster, kanunnik der O. L. V. kerk en der heeren commissarissen, schepenen van Antwerpen, knielden meester en leerlingen op den vloer, biddende voor den stervende, die berecht zou worden, een Ave Salve mundi, een Pater Noster en een Ave Maria.

Eindelijk werd er aan 't eigenlijke onderwijs begonnen. Beurtelings kwamen de jongens naar voren om hunne leesles op te dreunen, terwijl de onderwijzer pennen vermaakte of uit ganzeveders nieuwe vervaardigde, want Reinier bezat in die kunst eene groote befaamdheid, zoodat hij zich in 't genot van talrijke klanten mocht verheugen. Evenals later bij de catechismuslus moest nog al dikwijls de plak gehanteerd worden, zoowel voor het verfrisschen van 't geheugen, als voor het handhaven der orde. Want de meesten konden hun verlangen naar 't einde der school niet bedwingen en hun ongeduld uitte zich in allerlei streken, die in de klas niet geduld mochten worden. Eindelijk kwam de laatste vermaning.

— Morgen, zoo sprak Reinier, gaan we weer naar de leering in de kerk. Ofschoon ge allen weet, dat het lachen en babbelen daar streng verboden is, zijn er telkens ongehoorzamen. Maar ik waarschuw u ! De schuldigen zullen het bezuren. Ik zeg het nu reeds en zal het morgen nog herhalen, want 't is of ge hoorende doof zijt. Denkt er maar eens over na !

Weer dringende en duwende geraakte 't joelig volkje buiten, waar de rust der straat weer voor eenige uren gestoord was.

— En gij, Jozef, naar den zolder. Ge moest u schamen uw vader zoo in schande te brengen !

De knaap werd naar zijne gevangenis gebracht, van waar hij echter alras wegluchtte, door 't dakvenstertje en langs de goot, op gevaar af van beide beenen te breken. Ja, er zat een slechten aard

in dezen jongen. Had men zijne poetsen nog kunnen verschoonen, zijn gedrag tegenover zijn vader, 't gemis aan eerbied en onderworpenheid, echter, dat alles getuigde van een verdorven karakter. En Reinier wist het. Ach, die jongen baarde hem veel verdriet!

* * *

Eenige jaren waren voorbijgesneld. Jozef, nu een jonkman van achttien, was voor de dekens van 't schoolgilde geexamineerd en mocht zijn vader bijstaan in de klas. De jeugd had meer schrik voor den zoon dan voor den vader. En menigvuldige klachten van verontwaardigde moeders over builen, blauwe plekken, stijve vingers, bloedneuzen en wat dies meer zij, maakten 't-leven van den magister zuur. De ordonnantie bepaalde, dat de onderwijzers geene herberg mochten houden. Maar Jozef was zoo'n getrouwe klant van « 't Vergulden Schild, » dat hij er bijna zooveel zat als de waard zelf. En toen hij op zekeren avond laat uit de herberg terugkeerde en nachtlawijt maakte, werd hij door de wacht opgepakt, en naar den Bakkerstoren gevoerd, 't gewone verblijf voor dergelijke gasten.

Jozef had een oogje geslagen op Elza, de dochter van een der geburen, een lief meisje met blond haar en blauwe oogen, met blozende wangen en twee rijen hagelwitte tanden. De maagd mocht den kloeken jongeling wel lijden en meer luisterende naar haar gevoel dan naar de wijze vermaningen van ouders en verwanten, had ze er in toegestemd eenmaal zijne bruid te worden.

— Ik zal hem wel tot betere gedachten brengen, zei ze tot zich zelve en tot anderen. Maar hoe stond ze getroffen, toen ze vernam, dat Jozef zijne betrekking verloren had, om reden van zijn slecht gedrag en de opsluiting in den toren. Nog wreeder trof de slag haar toegebracht door de tijding, dat de jongeling spoorloos verdwenen was. Meester Reinier overleefde zijn verdriet niet lang. Eens in de school deed hij weer zoo raar, gelijk de jongens het noemden. De aanval was zoo erg, dat hij de scholieren weg zond. En toen de geburen kwamen zien, wat er schortte, vonden zij den gebroken man dood voor zijn lessenaar.

* * *

De herfst van het jaar 1624 was aan gebroken. Eenige soldaten van het kasteel slenterden rond.

— Zijn we nu gedoemd om hier ons leven in luiwaardij te verslijten? riep een oude krijgsman, Andreas Cea.

— Zoudt ge liever meegetrokken zijn naar Breda? vroeg een zijner gezellen.

— Wis en waarachtig, Bernard! Mijn vader zei altijd dat ik voor

soldaat in de wieg gelegd was en hij had gelijk. Maar al onze makkers zijn weggetrokken; wij moeten hier met ons droevig hoopje achterblijven.

— De Hollanders moesten nog eens komen, zooals twee jaren geleden.

— Ja, maar wat verder dan toen. Ge weet toch, dat ze Antwerpen niet gezien hebben.

— Over wat spreekt ge nu eigenlijk! vroeg een jonge man.

— Ach, antwoordde Cea, gij zijt nog maar een melkbaardje, dat pas komt zien. Welnu twee jaren geleden, moet ge weten, wilden de Hollanders na 't eindigen van het bestand, Antwerpen veroveren. Hun veldheer, Maurits van Nassau⁽¹⁾ had eene groote vloot verzameld te Dordrecht en zond een leger voorop over land. Met de vloot liep het slecht af. Pas van Dordrecht vertrokken, begon het te vriezen, zoodat het touwwerk der schepen hard en onhandelbaar werd. Plotseling verhief zich een storm, die de vaartuigen tegen elkander stootte. Verscheidene zonken, onder andere dat van Maurits, die op de vloot was, zoodat deze krijgsoverste nauwelijks gered werd. Het landleger had evenmin geluk; het geraakte over de slechte banen niet vooruit. De muiters hadden anders een goed plan gesmeed. Ze hadden een honderdtal kerels herwaarts gezonden, om op den opgegeven dag brand te stichten. Het Hollandsche leger zou van de verwarring gebruik maken om in de stad te dringen. Daarop hadden de brandstichters tot last zoogenaamd als bevreesde burgers in ons kasteel bescherming te komen zoeken, maar eigenlijk om de bezetting over den kling te jagen.

— Juist alsof we ons als weerlooze schapen ter dood hadden laten brengen! viel Bernard in de rede.

— Maar bovendien, vervolgde Cea, te Brussel wist men alles. 't Geheim was ontdekt geworden! ⁽²⁾

— Dus ze zijn niet tot Antwerpen gekomen? vroeg de nieuwelings.

— Neen en ze zullen het wel laten ook.

't Garnizoen van het kasteel was op dezen stond onbeduidend, daar men de meeste krijgslieden naar Breda gezonden had, welke stad door den bekwamen Spinola belegerd werd. Maurits van Nassau besloot van deze gunstige gelegenheid gebruik te maken, om te trachten Antwerpen in zijne macht te krijgen. Daarom zond hij uit zijn leger duizend voetknechten en twee honderd ruiters en liet het gerucht verspreiden, dat ze naar Bergen-op-Zoom trokken. De drossaard dezer stad, de ritmeester Brouchem nam de leiding van dezen tocht op zich.

(1) De Zoon van Willem den Zwijger, een zeer bekwaam krijgskundige. Het bestand eindigde in 1621.

(2) 't Verhaal dier brandstichters, ofschoon toen algemeen in omloop, wordt door de geschiedenis niet bevestigd.

Onderweg legden de krijgers hunne blauwe en oranje sjerpen af en deden er roode om gelijk de Spanjaarden. Volgens de gewoonte der Spanjaarden voorzag men wagens en karren van het Bourgondische kruis. Zoo konden de Hollanders goed aanzien worden als Spanjaarden en de boeren, aan wie men vertelde, dat deze troepen levensmiddelen naar Lier haalden voor het leger der aartshertogin (de hertog was in 1621 overleden) kregen dan ook geen vermoeden, welke gasten door hunne streek trokken. Maurits' soldaten voerden allerlei werktuigen mede, om de muren van het kasteel te beklimmen. Zoo geraakte men ongestoord over de heide, trok de stad om en naderde de sterkte.

* * *

Andreas Cea, de ons reeds bekende oude krijgsman, had de nachtwacht, toen de Hollanders voor het kasteel verschenen. Daar de wind den aanvallers gunstig was, vernam de Spanjaard geen gedruisch, ook niet wanneer men reeds de schuitjes in de vesten legde. Cea stapte heen en weer, verdiept in mijmeringen. Eensklaps vernam hij een zonderling gerucht. Zeker een verwoeste weerhaan, of een steen die losgeraakt is. Maar nogmaals trof een geluid zijn oor.

— Wat kan dat zijn! mompelde de krijgsman over den muur blikkende. Wat verschrok hij! Daar bemerkte hij talrijke gedaanten.

— De Hollanders, bij San Jago! kreet hij en onmiddellijk sloeg hij 't alarm.

De belegeraars, hun plan ontdekt ziende, weerden zich om naar boven te geraken. Reeds waren vier ladders aan den muur gehecht. Maar de slotvoogd en de bezetting vlogen naar de wallen. De laatste was niet talrijk, doch verzon eene list. Ze maakte zooveel geraas, schreeuwde zoo luid, dat de Hollanders meenden duizende vijanden voor zich te hebben, waarna ze ijlings de vlucht namen.

Den volgenden morgen werd 't gebeurde in de stad druk besproken. En zoo groot was de verwarring, dat niemand er op lette, hoe een vermagerde en uitgeteerde man Antwerpen binnentrok, die schijnbaar moeite had op de been te blijven. Andres Cea was fier op zijne ontdekking. De aartshertogin schonk hem eene maandelijksche toelage van vijftien kronen en het magistraat vereerde hem met een schoon kleed en een draagband.

De tweede aanslag op Antwerpen was dus mislukt.

* * *

Weinigen tijd later werd de Scheldestad door eene pestziekte geteisterd. Zij, die door de vreeselijke ziekte aangetast waren, lagen in de pesthuizekens, welke nabij het huidig Stuivenbergplein stonden.

Wat verder, op den Dam, verbleven de leprozen, voor wie de St-Jobskapel gebouwd was. Gelukkig waren er edele menschen, die met verheven zelfopoffering de rampzaligen verpleegden. Onder deze goede engels bevond zich ook Elza, de vroegere verloofde van Jozef, den zoon des schoolmeesters. Op zekeren avond trad ze weer een der huizekens binnen. Het schemerde reeds. Vol medelijden bleef zij bij een leger staan. Eensklaps schemerde het voor hare oogen. Ze moest zich tegen den muur steunen. Dat afgeteerd gelaat, wit als was, waarin de fletse oogen zoo hol stonden... kon het mogelijk zijn...

De maagd herstelde zich.

— Jozef, murmelde ze.

De kranke schrok en wilde zich oprichten. Maar hij viel terug.

— Jozef ! fluisterde Elza, weenend bij het bed knielend.

— Elza, antwoordde de pestlijder, ach, laat mij hier liggen... ga heen, ik ben een onwaardige... een ellendeling... mijn vader heb ik vermoord... nu ontvang ik mijne straf... laat mij maar sterven... ga heen.

— Jozef, ik vergeef u alles. Ach, spreek zoo niet ! Alles is vergeten !

De lijder weende. En nu vernam Elza zijne geschiedenis... een treurig verhaal van omzwerving in den vreemde, tot hij dienst nam in het leger van Maurits en bij de troepen, die Antwerpen moesten aanvallen, ingedeeld werd. Doch na de mislukte poging had hij de bende verlaten, was achtergebleven. In de Pandstraat had hij alles vernomen... den dood zijns vaders ! En gekweld door wroeging, zwierf hij rond, tot de vreeselijke ziekte hem aantastte. En nu lag hij hier stervende. De gedachte, dat de maagd hem alles vergeven had, verlichtte zijn heengaan. En toen alles was afgelopen, sloot de diepgeschokte Elza de oogen van den doode. De afgrijsselijke ziekte spaarde haar. De vroegere bruid van den zoon des schoolmeesters eindigde haar leven in het Falconsklooster.

Antwerpsche Verhalen

A. HANS

